

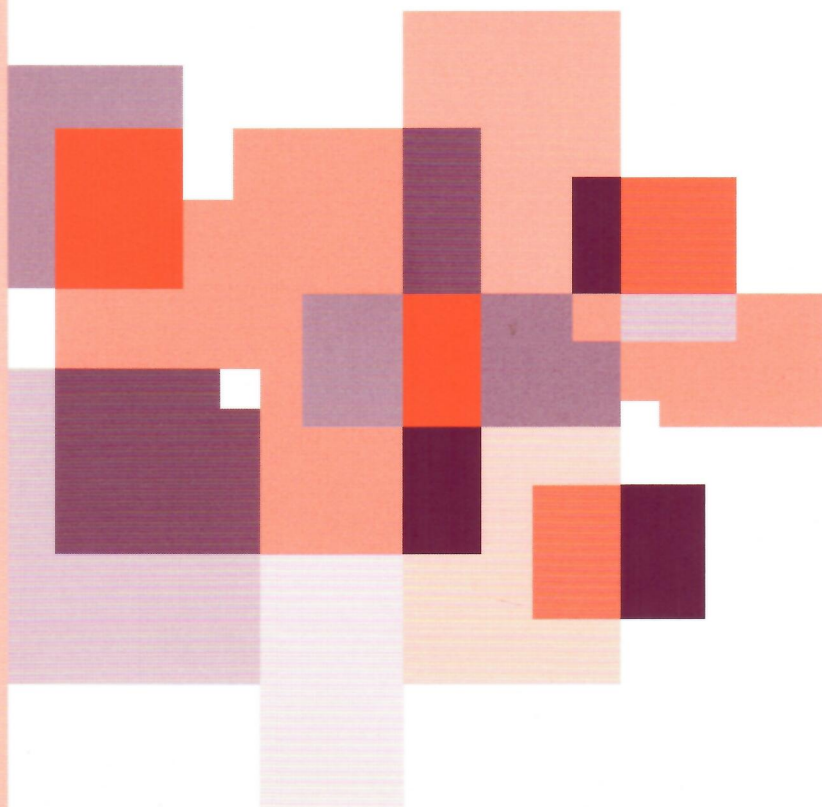

OBRAZI
EDUKACIJE

Janko Muršak
Tadej Vidmar
Polona Kelava
Dejan Hozjan
Maja Accetto
Veronika Šlander
Irena Komac

NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

NOVA MOŽNOST ALI ZGOLJ NOVA OBVEZNOST

*Janko Muršak
Tadej Vidmar
Polona Kelava
Dejan Hozjan
Veronika Šlander
Maja Accetto
Irena Komac*

**Neformalno izobraževanje odraslih –
nova možnost ali zgolj nova obveznost**

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

*Janko Muršak
Tadej Vidmar
Polona Kelava
Dejan Hozjan
Veronika Šlander
Maja Accetto
Irena Komac*

Neformalno izobraževanje odraslih – nova možnost ali zgolj nova obveznost

**CENTER ZA ŠTUDIJ
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ**

Univerza v Ljubljani
**FILZOFSKA
FAKULTETA**

Ljubljana 2006

Neformalno izobraževanje odraslih – nova možnost ali zgolj nova obveznost

<i>Avtorji</i>	Janko Muršak, Tadej Vidmar, Polona Kelava, Dejan Hozjan, Veronika Šlander, Maja Accetto, Irena Komac
<i>Recenzija</i>	Mojca Kovač Šebart, Vida Mohorčič Špolar
<i>Uredila</i>	Janko Muršak, Tadej Vidmar
<i>Lektura</i>	Eva Blumauer
<i>Zbirka</i>	Obrazi edukacije
<i>Oblikovanje</i>	Tanja Radež
<i>Izdajatelj</i>	Center za študij edukacijskih strategij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
<i>Za izdajatelja</i>	Cveta Razdevšek Pučko, dekanja
<i>Založila</i>	Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani; Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani
<i>DTP</i>	Igor Cerar
<i>Tisk</i>	Tiskarna Littera picta d. o. o, Ljubljana
<i>Naklada</i>	300 (1. natis)

©2006 avtorji

Knjiga je financirana iz sredstev CRP Vseživljenjsko učenje in izobraževanje v funkciji razvoja poklicne kariere.

Po Zakonu o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98, 7. točka, 25. člen) spada knjiga med proizvode, za katere se plačuje 8 % davek od prometa proizvodov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

374.7(082)

NEFORMALNO izobraževanje odraslih : nova možnost ali zgolj nova obveznost / Janko Muršak ... [et al.] ; [uredila Janko Muršak, Tadej Vidmar]. - 1. natis. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2006. - (Zbirka Obrazi edukacije)

ISBN-10 86-7735-100-0 (Pedagoška fakulteta)
ISBN-13 978-86-7735-100-7 (Pedagoška fakulteta)
1. Muršak, Janko
229509632

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE
DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

Vsebina

1	Uvod	7
2	Informalno ali priložnostno učenje kot del vseživljenjskega učenja in njegovi učinki v povezavi s formalnim in neformalnim izobraževanjem <i>Janko Muršak</i>	13
3	Ali je zahteva po učenju, ki naj traja vse življenje, domislek sodobnosti? <i>Tadej Vidmar</i>	33
4	Primerjalna analiza priznavanja neformalno pridobljenega znanja v petih evropskih državah <i>Polona Kelava</i>	63
5	Podlage in priporočila za nadaljnji razvoj priznavanja neformalno pridobljenega znanja v Sloveniji <i>Polona Kelava</i>	83
6	Umeščenost, priznavanje in vrednotenje izobrazbe in kvalifikacij v slovenski zakonodaji <i>Dejan Hozjan</i>	99
7	Certificiranje nacionalnih poklicnih kvalifikacij – nove možnosti v graditvi kariere <i>Veronika Šlander</i>	155
8	Prispevek k analizi preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij <i>Maja Accetto</i>	181
9	Sindikati kot pomemben socialni partner pri razvijanju učeče se družbe <i>Irena Komac</i>	199
10	Sklep: Kako naprej?	221
	Stvarno in imensko kazalo	233

1 Uvod

Vseživljenjsko učenje že dolgo ni več stvar posameznikove svobodne izbire, ampak je zaradi njegovega prilagajanja potrebam trga dela postalo nujnost. Ekonomsko vrednotenje učinkov neformalno pridobljenega znanja, ki je v funkciji dela in zaposlovanja, pa je kljub temu zelo različno in v glavnem slabo urejeno. Zato sta nujni valorizacija in potrditev le-tega na trgu. Po drugi strani pa je na vseživljenjsko učenje vezana tudi poklicna kariera posameznika, saj je postalo neposredni pogoj zanjo. Ne glede na to, da vseživljenjskega učenja ne moremo vezati zgolj na poklicno delo in kariero, pa ostaja dejstvo, da so rezultati neformalnega izobraževanja in priložnostnega ali informalnega učenja ključni za uspešen karierni razvoj posameznika. Poudariti je treba tudi, da je sistem kariernega razvoja, ki omogoča sistematično in sistemsko urejeno vključevanje, priznavanje in vrednotenje znanja in kompetenc, ki se razvijejo na formalni ali informalni način, veliko uspešnejši in tudi socialno pravičnejši.

Razvoj posameznikove poklicne kariere je zelo dinamičen proces, ki se intenzivira, pogosto pa celo začne po zaključku temeljnega formalnega izobraževanja. Vendar tudi meja med izobraževanjem in zaposlovanjem ni več ostro postavljena, saj mnogo dijakov in študentov s priložnostnimi deli in zunajšolskimi dejavnostmi spoznava različna delovna področja in si že med formalnim izobraževanjem razvija določene kompetence, ki jih formalni sistem sam po sebi ne zagotavlja. Hkrati si posameznik na tak način v procese anticipatorne poklicne socializacije oblikuje vizijo svoje poklicne poti. S tem v zvezi je mogoče kot poseben problem poudariti ureditev prehodov znotraj sistema formalnega izobraževanja, kot tudi prehodov med formalnim in drugimi oblikami pridobivanja znanja in razvoja kompetenc. Obstoječi sistem je zelo tog in ne omogoča niti upoštevanja neformalno in informalno pridobljenega znanja pri določanju vpisnih pogojev niti prehodov znotraj sistema. Pri odraslih pa je proces razvoja kompetenc veliko bolj dinamičen, nujnost razvoja pa je zato še veliko večja. Zato se le-ti vračajo v raznolike bolj ali manj organizirane oblike izobraževanja in usposabljanja, kjer pridobivajo nova znanja ali pa na različne načine gradijo, dopolnjujejo, sistematizirajo in potrjujejo svoje neformalno in izkustveno pridobljeno znanje in kompetence.

Memorandum Evropske unije o vseživljenjskem učenju v tem smislu poudarja, da je uspešen prehod v gospodarstvo in družbo, ki temelji na znanju, možen le z uveljavljanjem vseživljenjskega učenja. Med ključnimi

sporočili in pogoji, ki jih Memorandum postavlja, pa je prav vrednotenje učenja s ciljem pomembno izboljšati poti, s katerimi razumemo, ocenjujemo in ovrednotimo udeležbo in dosežke v neformalnem izobraževanju in priložnostnem učenju.

V ekonomskih razmerah, v katerih sta temelja razvoja predvsem kvaliteta in sposobnost delovne sile in ki gradi na potencialu zaposlenih, je tudi za posameznika odločilen dejavnik njegovega ekonomskega obstoja predvsem ohranjanje konkurenčnosti ob pomoči znanja in kompetenc. V teh okoliščinah so diplome, certifikati in priznane pridobljene kompetence ter kvalifikacije za posameznika in delodajalce pomembno zagotovilo kakovosti in vrednosti. Povečane zahteve delodajalcev po kompetentni in ustrezno kvalificirani delovni sili ter večja tekmovalnost med posamezniki, katere namen je pridobiti ali ohranjati zaposlitev, zahteva tudi veliko bolj učinkovit sistem priznavanja rezultatov učenja in izobraževanja kot kdaj koli prej. V vseh delih Evropske unije je postal pomemben cilj na tem področju kar najbolje urejen in moderniziran nacionalni sistem ter praksa ugotavljanja in potrjevanja znanja za nove gospodarske in družbene razmere.

Nacionalni kvalifikacijski sistemi ter sistemi izobraževanja in usposabljanja zagotavljajo storitve posameznikom, delodajalcem in civilni družbi kot celoti. Zagotavljanje takih razmer, ki bodo omogočile, da bodo rezultati učenja in izobraževanja razvidni, pregledni in prepoznavni in zagotovljena kakovost storitev sta integralni element razvojne politike na tem področju. Za integrirano Evropo postaja zelo pomembno, da so znanje, spretnosti in kvalifikacije razumljive, pregledne in preprosto prenosljive. Za vključitev v ta širok sistem pa je potrebno najprej na nacionalni ravni ugotoviti stanje, možnosti in podlage, potem pa razviti ustrezen nacionalni sistem. Priznavanje oziroma ugotavljanje in vrednotenje znanja, spretnosti in veščin v katerikoli obliki je učinkovit način motivacije »netradicionalnih« udeležencev izobraževanja, zlasti še tistih, ki na trgu dela dalj časa niso bili dejavni bodisi zaradi brezposelnosti, družinskih obveznosti bodisi zaradi bolezni. Inovativne oblike certificiranja neformalnega izobraževanja in učenja so pomembne tudi zaradi samega razširjanja spektra priznavanja le-tega kot takega, ne glede na tip udeleženca, ki ga obravnavamo.

Ta problem je že dokaj dobro prepoznan tudi v Sloveniji. Sistem pridobivanja in ugotavljanja znanja se formalno odpira in dopušča različne možnosti za razvoj poklicne kariere. Omogoča tudi pridobivanje in ugotavljanje splošnega znanja ter drugih spretnosti in veščin. Zaposljivost in mobilnost posameznika omogoča predvsem nacionalna poklicna kvalifikacija, ki je pridobljena bodisi v javno veljavnem izobraževalnem sistemu bodisi s pridobitvijo certifikata po

Zakonu o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. Ta zakon med drugim daje tudi pravno podlago za pridobitev certifikata o pridobljeni nacionalni poklicni kvalifikaciji ob pomoči dokazovanja strokovnih znanj in spretnosti po vnaprej določenih standardih znanja, ne glede na način pridobitve le-tega. Njegova vloga je sicer pomembna, čeprav omejena zaradi vezanosti na poklicne standarde, kot dokazuje analiza, ki jo bomo predstavili v nadaljevanju.

Področje usposabljanja, dokazovanja znanja in drugih veščin je ob sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki so neposredno vezane na trg dela in zaposlovanja, opredeljeno v različnih področnih zakonskih in podzakonskih predpisih, pristopi pa se močno razlikujejo. To najverjetneje niti ni toliko posledica strokovne neuskkljenosti kot reševanja trenutne problematike na določenem področju brez širšega uvida in enotne metodologije. Zato bi bilo potrebno poenotiti terminologijo, predpise in metodološka gradiva ter zasnovati temelj, ki bi omogočal usklajeno delovanje in čim boljši pretok informacij za potrebe zaposlovalcev in trga dela na eni strani ter posameznikov, ki si z vseživljenjskim učenjem gradijo poklicno kariero na drugi strani. Usklajenost različnih predpisov in kriterijev lahko formalno pripomore k oblikovanju temeljev za ureditev širšega sistema ugotavljanja in potrjevanja znanja, vendar bi bilo v ta namen potrebno ugotoviti in ovrednotiti obstoječe oblike izobraževanja odraslih, zlasti neformalnega izobraževanja in priložnostnega ali izkustvenega učenja, ki potekajo na različnih krajih. Seveda to še zdaleč ni lahka ali preprosta naloga, in prav to je razlog, da ostaja v središču sodobnih teoretskih razprav in iskanja konkretnih rešitev na posameznih ravneh.

Pričujoče delo je rezultat raziskovalnega dela skupine raziskovalcev v okviru ciljnega raziskovalnega projekta z naslovom Vseživljenjsko učenje in izobraževanje v funkciji razvoja poklicne kariere, ki je potekal med letoma 2003 do 2006 na Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete v Ljubljani. Sistematično obravnava opisana vprašanja in ima ambicijo povečati stopnjo preglednosti in sistematičnosti pri načrtovanju in vrednotenju »nešolskega« učenja in izobraževanja in po drugi strani pokazati, kakšne pogoje in možnosti prinašajo novi koncepti izobraževanja, vezani na kompetence in merjenje le-teh. To je tudi osrednje vprašanje prvega poglavja, ki skozi strukturo kompetenc in teorijo njihovega razvoja išče možnosti za sistematično spremljanje in merjenje le-teh. Seveda pa sam koncept vseživljenjskega učenja ni produkt sodobnosti, pač pa je nastajal stoletja in je tako rekoč vgrajen v korenine naše civilizacije. Zato drugo poglavje skozi prizmo sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja spremlja razvoj vseživljenjskega učenja in izobraževanja v preteklosti in pokaže mesto, ki ga je imelo v posameznih

obdobjih. Presenetljivo je spoznanje, da je bil ob svojem nastanku koncept zasnovan širše, v njem pa ni bilo čutiti podrejenosti potrebam dela, kot bi lahko očitali sodobnemu konceptu, ampak je bolj poudaril emancipacijsko funkcijo izobraževanja.

Ne glede na pomen in vlogo, ki jo danes pripisujemo učenju, ki poteka vse življenje, slej ko prej velja znana ugotovitev, da se v nadaljevalno izobraževanje bolj vključujejo tisti, ki so dosegli višjo raven začetne izobrazbe. To tudi pomeni, da je za posameznika izjemno pomembno njegovo izobraževanje v mladosti. A za upoštevanje potreb dela je postalo nadaljevalno izobraževanje pogoj za preživetje na trgu dela; tako je torej tudi čas, ko se je posameznik prostovoljno odločal za izobraževanje, že zdavnaj mimo. Za zadovoljitev teh potreb so poleg možnosti za formalno in bolj formalizirano izobraževanje vse pomembnejše tudi možnosti za priznavanje znanja, pridobljenega na manj formalizirane načine. Možnosti valorizacije so predmet obravnave številnih mednarodnih in nacionalnih dokumentov. Ta tematika je prikazana v tretjem poglavju, ki predstavlja rezultate mednarodne primerjalne analize urejenosti sistema ugotavljanja, potrjevanja in priznavanja neformalnega učenja ter možnosti za uveljavljanje tovrstnih certifikatov tako pri delodajalcih kot pri ponovnem vstopanju v izobraževanje ali celo pri celotnem priznavanju stopnje izobrazbe. Pokazano je, kako tovrstno problematiko različno rešujejo države, s katerimi se lahko primerjamo. Naslednje, torej četrto poglavje v tej luči analizira dokumente Evropske unije in potegne vzporednice s trenutno slovensko ureditvijo tega področja

Da je obstoječe stanje daleč od zaželenega, kaže naslednje poglavje, ki ugotavlja, da slovenska zakonodaja sicer pozna različne oblike preverjanja in vrednotenja znanja, ne glede na to, kako je bilo pridobljeno, da pa ostaja precejšnja terminološka in vsebinska neuskkljenost v področnih zakonih. Tako lahko najdemo na eni strani številne poklice, za katere izobraževanje in kvalifikacije niso z zakonom regulirane, in na drugi strani poklice, pri katerih gre za prenos določenih nalog na zbornice, agencije itd. Obstaja pa kar precej poklicev, za katere so izobraževanje in kvalifikacije povsem v domeni ministrstev.

V skladu s prizadevanji za oblikovanje podlage za uskladitev normativnih aktov, ki se (ne)posredno dotikajo priznavanja izobrazbe in kvalifikacije, peto poglavje prikazuje, kako je navedeno področje obravnavano v krovnih zakonih in preostalih zakonskih ter podzakonskih aktih. V ospredju je vprašanje, kako so temeljni pojmi, kot so izobraževanje, usposabljanje, izpopolnjevanje, (nacionalna) poklicna kvalifikacija, certifikat in licenca, umeščeni v slovensko zakonodajo in do kakšne mere je razumevanje teh

pojmov poenoteno. Na podlagi prvih treh pojmov je opravljena tudi analiza usklajenosti pojmov, ki so neposredno povezani z izobraževanjem.

Šesto in sedmo poglavje podrobneje obravnavata sistem certificiranja nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki jih je mogoče pridobiti brez vključitve v organizirano izobraževanje. Posebej sta prikazana razvoj omenjenega sistema in aktualna problematika v zvezi z razvojem kvalifikacij, pod drobnogled pa je postavljena priprava udeležencev na postopek certificiranja, ki dokazuje, da je za velik del kandidatov nujna organizirana priprava v obliki bolj ali manj strukturiranih programov priprave. V tem smislu lahko ločimo take nacionalne poklicne kvalifikacije, ki se približujejo ideji o zgolj potrjevanju neformalno pridobljenega znanja oziroma kompetenc brez predhodne organizirane priprave, in take, za katere je organizirana priprava nujna. Slej ko prej pa ostajajo zunaj možnosti certificiranja in ustreznega formalnega in finančnega vrednotenja na trgu dela vse tisto znanje in kompetence posameznikov, ki niso zajeti v ustreznih poklicnih standardih.

Vrsta certifikatov o znanju in kompetencah, ki so pridobljene z različnimi manj formaliziranimi načini, pa po drugi strani ostaja neovrednotena v formalnem sistemu. Formalni vzgojno-izobraževalni sistem namreč ne omogoča uspešnega in učinkovitega izrabljanja in povezovanja možnosti za formalno in neformalno izobraževanje. Posledica je, da strategije vseživljenjskosti učenja ne realiziramo ustrezno in v skladu s temeljnim konceptom, ki določa pomen in značilnosti vseživljenjskosti učenja in izobraževanja. Skrb zbuja presplošna in le načelna raba termina »vseživljenjsko učenje« zlasti v političnih in programskih dokumentih, ki kaj hitro izgubi operativno moč, ko ga je potrebno upoštevati v vsakodnevnem življenju.

Posebno vlogo pri urejanju vprašanj priznavanja in vrednotenja neformalno pridobljenega znanja imajo tudi klasične delojemalske organizacije, sindikati. Socialno partnerstvo, ki v razvitih tržnih gospodarstvih predstavlja utečene poti delovanja sistema trga dela, se je v slovenskem prostoru na področju izobraževanja začelo ponovno uvajati šele z zakonodajo iz leta 1996. Interes in potreba po resnično plodnem sodelovanju sta posebej velika zlasti kar zadeva izobraževanje zaposlenih in uveljavljanje možnosti in pravic v zvezi z izobraževanjem in učenjem. Osmo poglavje, ki govori o tej tematiki, je nastalo na podlagi dela fokusne skupine; predstavniki sindikatov so predstavili svoje poglede in zaključke v zvezi s problematiko neformalno in informalno pridobljenega znanja in kompetenc, ki so pomembne za uspešnost dela zaposlenih in ki tako ali drugače postajajo nov predmet ekonomskega

izkoriščanja in prisile pod geslom vseživljenjskega učenja kot novega imperativa sodobnega časa.

Ker je pričujoče delo sad dela različnih avtorjev, se kljub prizadevanju ni bilo mogoče izogniti določenemu ponavljanju. To velja zlasti za analizo sistema nacionalnih poklicnih kvalifikacij in nekaterih evropskih dokumentov s področja izobraževanja. Po drugi strani pa to bogati celoto, saj smo na ta način prikazali različne poglede in interpretacije enakih rešitev. Šele celota pogledov in analiza predlaganih rešitev namreč lahko da celosten in kritičen pogled na obravnavano tematiko in pripomore k iskanju boljših in zlasti bolj celostnih rešitev.

CENTER ZA ŠTUDIJE
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ

Učinkovito vseživljenjsko učenje je pogoj za posameznikov poklicni in osebni razvoj in je postalo za posameznika obvezujoče. Medtem ko učinki tistega dela vseživljenjskega učenja, ki poteka kot formalno ali neformalno izobraževanje v mladosti, dobijo svojo vrednost in potrditev v obliki diplom, spričeval in drugih dokazil, ki posamezniku omogočijo vstop in določajo položaj na trgu dela, pa učinki informalnega in neformalnega učenja in izobraževanja v odraslosti po zaključku formalnega izobraževanja ostajajo neovrednoteni in sistemsko neurejeni.

Opisana situacija je za pedagoško-andragoško teorijo nov izziv, povezan s sistemom priznavanja znanja in kompetenc posameznika.

Čeprav je nujnost vseživljenjskega učenja in izobraževanja na delodajalski strani sprejeta s samoumevnostjo, dejansko priznavajo samo formalno pridobljeno izobrazbo in kvalifikacije kot osnovo in pogoj za zasedbo delovnega mesta in za določanje vrednosti dela, pri čemer pa je večinoma od presoje posameznega delodajalca odvisno, kaj in koliko bo neformalno pridobljeno znanje »veljalo« in kako bo nagrajeno. Prisotno je precejšnje nezaupanje in distanca do tistega znanja, kompetenc in zmožnosti posameznika, ki nimajo svoje formalne potrditve v diplomi ali spričevalu.

Še bolj izrazito se to nezaupanje pokaže takrat, ko gre za upoštevanje na ta način pridobljenega znanja in kompetenc pri vključevanju odraslih v nadaljnje formalno izobraževanje. Nezaupanje in posledično neupoštevanje rezultatov priložnostnega učenja in neformalnega izobraževanja je v veliki meri tudi posledica slabo izdelane metodologije za ugotavljanje in merjenje teh učinkov. Pričujoči teksti so nastali kot iskanje odgovorov na opisano problematiko.

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

ISBN 86-7735-100-0

9 788677 351007